

Xanti Begiristain

Indioak eta euskaldunak

■ Orain dela egun batzuk telebistan ikusi nuen pare bat programa Ipar Amerikako indioei buruzkoa. Zirudenez, nahiko ongi dokumentaturik zeuden saio horiek.

Betidanik jakin izan dut zinemako filmeak oker zeudela, alderdikieriaz eginak zeudela, alegia. Indioak ia-ia beti izan dira gaiztoak eta azalzuriak, berriz, onak, fededunak, zibilizatuak eta kasik santuak. Baina bi dokumental horiek ikusten nituen heinean konturatzen nintzen gero eta arrazoi gehiago zegoela pentsatzeko indioak ez zirela pelikulako gaiztoak, eta bai, aldiz, pertsona zuri askoren jokabideaz galanki lotsa gaitzkeela.

Bi programa horietan zehar kontatzen zuten, nola edo hala, Ipar Amerikako Estatu Batuen historia, edo agian hobe esanda, Europako lehen kolonizatzaileak iristen hasi zirenez geroztik bertako biztanleei, hau da, indioei, pertsona zurien erruz, pairatzea egokitu zitzaizkien mila eta bost miseria.

Esan bezala, aipatutako bi programa horietan makina bat gauza eta xehetasun kontatu zuten; ezina da hemen denak deskribatzea. Behar bada saiatuko naiz adierazgarrienak azpimarratzen. Oso zail egiten zait, asko eta konplexuak zirelako, baina hala ere egingo dut ahalegintxo bat. Esate baterako honako gauza hauexek ikusten ziren: europarrak iritsi zirenean indioek egin zieten harrera ona, indioek pentsatzen zutela pertsonak Ama Lurra-rena zirela eta europarrek, berriz, lurra pertsonena zela; honen ondorioz, europarrak eta beren ondorengoak hasi zirela hainbat lurraldetaz jabetzen, basoak erretzen larre bihurtzeko, lurrak lantzen eta abar. Jokamolde hori bertako indioek ezin zuten ulertu, eta horrela hasi ziren berebiziko gatazkak; azalgorriek, betidanik berena izan zena defenditu baino ez zuten nahi, bestaldetik, hori ez da batere harrigarria beren etxean bertan eraso jaso ondoren.

Baina azalzuriak behin baino gehiagotan azaldu zuten beren mugagabeko maltzurkeria eta hasi ziren hitzarmenak eta tratatuak sinatzen, nolabait muga batzuk finkatzeko, paina pertsona horiek izan ziren behin eta berriz beren hitza berbera lotsagabeki jan eta itunak puskatu zituztenak. Borrokak anitzak, luzeak eta arrunt ankerrak izan ziren bi aldeetatik, baina bizikiagoak oraindik kolonizatzaileen aldetik, azken hauek, arma moder-

no eta Gobernu eta Armadaren laguntza baitziztuzten. Martxa horretan gizaki txuriek lortu zuten indioak erreserba batzuetan zokoratzea. Bitartean Gobernuak ordaintzen zien ehiztariei diru kopuru polita bisontek hil zitzen. Animalia horiek indioen bizimoduan funtsezko garrantzia zuten.

Txuriak horrekin guztiarekin konforme ez eta orduan hasi ziren erreserbetako lurra indioen artean banatzen, saltzen, pribatizatzen eta abar. Indiarrek ezin zuten ulertu beraiek Lurra-rena izanik, nola txuriek beren alorrak banatzen zizkieten. Gehiago oraindik, indioei lur eremu txikiak eman zizkieten eta gainerakoa azalzuriak saiatzen ziren erosten. Indioek eskubideak galdu zituzten erabat ordurako, baina estatubatuar zibilizatuak oraindik jarraitu zuten beren azpijokoa egiten. Nola? ba, gero eta era sofistikatuago batez, konparaziora, 100 eta 200 kilometrora zeuden eskolara eramanez haurrak, beren hizkuntza mintzatzea debekatuz, zigortuz, desideologizatuz, modu eta eraentza militarrez heziz eta tratatuz, ilea

moztuz eta abar. Azken finean, Estatu Batuen helburua zen indioak estatubatuar zibilizatu huts bihurtzea. Gaur egun indioak sakabanatuta bizi dira, zokoratuta, eta langabetuen artean drogazaleen kopurua handia da euren artean. Urtero edo bi urtetik behin elkartzen dira beren jaiak egiteko eta harremanak sakontzeko. Orain oso indio gutxi dira; garai batean bost milioi edo izan omen ziren. Herri gisa bizirauten saiatzen ari dira baina etorkizuna beltza omen da beraientzat.

Joan den asteko Nafarkarian irakurri nuen nola espainiarrek mende bakar batean euskara desagertarazi duten Erronkari ibarretik. Ez dakit zergatik baina azalgorri sentitzen naiz. ■

Klasiko bitxi • arront klasiko

Joxemiel Bidador

Emaztekien segida
VIII: Donostiako
Katalinak

■ Gonzalo Zulaika Arregi Aita Donostia kaputxino musikariaren sendikoa genuen 1889.eko apirilaren seian sortu Katalina Eleizegi Maiz donostiara. Magisteritza ikasketak burutzeko xedez Burgos aldera jo zuen, alabainan arras gutxitan aritu zen irakasle zeukan osasun kaxkarra zela bide, bronkitis kronikoa baitzuen, biri hodian marrantadurak arnas estutzarra eragiten ziola. Osasunarena kezka nagusi, lekuz leku eta tokiz toki ibili zen beti pausagunerik aproposenaren xerka. Donostia, Oiartzun, Bidania, Amasa, Ituren, Burgos eta Madrilan egon ostean bizitzaren ondarreko hogeitasei urte Lizarran eman zuen, bertan zendu zela 1963.eko azaroaren 19an. Idazle findua, euskal literaturgintzan antzertiarrena zekiratu zuen bereziki, eta 27 urte zituela bere lehendabizikoa antzezlanaz sariztatu zioten, Garbiñe zeritzana hots. Hauxe Donostiako Udalak 1916.ean antolatu lehiaketan lehendabizikoa saria eskuratu zuen lana dugu, ber urteko Santo Tomas egunean Antzoki Nagusian antzezturik, eta geroxeago. Gaztetuko Gazte Alaien eskutik hainbat eta hainbat herritan ere errepikatuko zena. XIII. mendean giroturiko lana amodiozko istorioa dugu, Galdosen Marianela idazkiaren antzekotasun bat baino gehiago erakutsi ditzakeena. Toribio Alzagaren aburuz hauxe ez litzateke irakurtzen hasten den idazle baten lana, umotasunera heldu den batena baizik: «Egileak antzez lagunak margotzean euskal ikur berezia ezarri nai izan zien ta giro ortan doa antzezkizun osoa; ezta lipar batean ere aultzen auziaren gero eta indartzenagotz dijoan lillura; elkar izketak egillearen asmentia ta leuntasuna ditu nabari, ta izkera aldetik jatortasun ikasgarria diragarkigu». Zetorren urtean argitaratu eman zuen Tolosako E. Lopezen etxean. Bigarren antzezlanaz ildo beretik abiatu zen eta giputzen hiriko Udalak 1918.ean eratu sariketa berean berriz ere lehendabizikoa saria eskuratu zuen Katalina andrearen Kantabroen gerrateak gai nagusi zituen Loreti izenburukoaz. Honakoan Donostiako Lolola'ren Eneko Deunaren irarkolan inprimatu zen izenburu honenpean: Loreti, iru egintzetan eratutako antzerkia. Hirugarren antzezlanaz Jatsu izenburuko dugu, Nafarroa azpiratu zenekoaz hiru ekitaldiko drama, 1934. urtean taularatu zuena. Beste idazkiren bat ere argitaratu gabe laga zuen, aitzineko herikide nahiz izenkidetaz ondu zuen Erausoko Katalin besteak beste.

Etzen hura bestalde beste Katalin honezaz oretu lehendabizikoa istorioa. XVI. mende ondarrean eta Donostiako Trinitate karrikan genuen sorturik Katalina Erauso Perez-Gallarraga, moja alferrez bezala ezagunagoa izan zena. Lau urte besterik ez zituela Antiguoko dominiken mojetxean sartu zuten, non bizitoki bakarra izanen zuen ezkondu edo zinitzak bete arteraino. Hantxe orduko jakintza gaiak, latina barne, azal eta xumeki ikasi zituen, baina zeraman bizitza mojarai arrunt batenaz zuen, gazte batendako ezertan laketgarri izan ahal etzena. Gurasoen profesioa egin zezala erabaki zutenean, naski bere gogoz kontra, eta komentuan sartu berria zen Katalina Aliri alarguntsa aberatsarekin izaniko kalapita aitzaki maitzaki, anka egin zuen bere etxe santutik bizitza gatz eta piperdunago baten kausitzeko aihoz. Lehendabizikoa helmuga Gasteizen bilatu zuen, eta gizonez jantzirik, amaren lehengusina batekin ezkondu zegoen Franzisko Zerralta katedratikoaren etxean sartu zen mutil. Arabako hirian zerraren exkaxa eman zuen, eta berehalaxe gorteko hiria zen Valladolidera buruz jarri zen abian. Bertan erregearen idazkaria zen Juan Idiakezzen zerbitzuan sartu zen, baina hara non bere aita handik agertu zen halako batean eta berriz ere bideari lotu beharrean ikusi zuen bere burua. Hurrengoan Bilbon dugu, non gartzela ezagutu zuen berataz trufa egin zuen gizon bat harrikatzegatik. Geroxeago bi urte eman zituen Lizarran Arellanoko Alonsorenean, eta handik, bere burua frogatu nahian, Donostiara jo zuen. Bertan bere amaren muturretan ere azaldu zen, baina inork etzuen ezagutu, eta froga haren bermetarekin, Ameriketara joan zen. Itsasoz bestaldean borrokariari sutsu eta bipil agertu zen, eta alferrez gradua erdietsi zuen Alonso Diaz Ramirez de Guzman ezizenaren azpian. Asko eta asko izan ziren ospea erakarri ziotenak, baina autobiografia egin izanari zor diogu benetan egundaino iritsi zaigun ezagupena. ■

Iruñeko Hiria xake torneo itxiko hirugarren jardunaldiko partida, 1995eko abenduaren 29an jokatu.

Felix Izeta (Euskal Herria), 2.495 ELOkoa — Julio Granda (Peru), 2.605 ELOkoa.

1.d4,d5; 2.c4,c4; 3.Zf3,Zf6; 4.e3,c5; 5.Ac4,e6; 6.De2,a6; 7.c5,Ac5; 8.0-0,Zc6; 9.e4,b5; 10.Ab3,Ab7; 11.e5,Zd7; 12.Gd1,Db6; 13.Af4,Zd4; 14.Zd4,Ad4; 15.Zd2.

Txuriek eskaintza egiten dute. 'Ab2' eginez gero, azterketarako zelaia zabaltzen da, beltzentzako etekin garbirik gabe.

15.....0-0; 16.Zf3,Af3; 17.f3.

'e5-eko' peoia ez gaitzeko. Egindako zuloa dirudiena baino garrantzitsuagoa izanen da.

17.....fG-d8; 18.Gd2,Zf8; 19.Ag5,Gd7; 20.aG-

d1,aG-a7; 21.Ae3,Ae3; 22.De3,Db8; 23.f4,Gd2; 24.Gd2,Gc7; 25.gd6,a5; 26.Dd2,a4.

'b4-ko' peoia ahul utzi dute.

27.Ac2,Da8; 28.a3,Gc8; 29.Ad3,Zg6. Beltzen asmoa eraso dugu. Peoiaren defentsa txikieria da.

30.Ab5,Zh4; 31.Ac6.

Jokaldi salbatzailea. Baita 'f3-ko' laukia babesten duelako ere.

31.....Db8; 32.Db4. Hanka-sartzea da. Dama ongi kokatua zegoen.

32.....Dc7; 33.Da4,g5. Ikus koadroa. Beltzen kontraeraso indartsua da. Peoia janez gero, 'Zf5' dago.

34.Ae4,Dd6. Mate mehatxuak (Gc1) kondenatu ditu txuriak. Nahaste-borrasteen sartzearen ondorena.

